

СТАНОВИЩЕ
от проф. д.пс.н. Ирина Зиновиева
Софийски университет "Св. Климент Охридски"

за дисертационния труд
на МАРИЯ НИКОЛАЕВА КАРАИВАНОВА
на тема
ЦЕННОСТНИ ОРИЕНТАЦИИ, ОТНОШЕНИЕ КЪМ СОБСТВЕНИЯ АЗ И
ОЧАКВАНИЯ ЗА БЪДЕЩЕТО ПРИ МЛАДИТЕ ХОРА

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“
по професионално направление: „Психология“

Мария Караиванова поставя ново начало в българската психология – тя е завършила докторската програма по Културна и диференциална психология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, в която подготовката на български докторанти се извършва изцяло на английски език. Съответно предложението за рецензиране *дисертационен труд е разработен на английски*, а авторефератът, според изискванията на закона за развитието на академичния състав в Република България, е на български език. Това дава възможност дисертацията да бъде достъпна в глобален мащаб и предоставя на авторката си възможност още от началото на научното си развитие да участва директно в световния научен процес с цялостния си труд.

Дисертацията е в обем от 199 страници. Използваната литература ключва 190 източника, от които 37 на български и 153 на английски език. Дисертацията съдържа и 40 фигури и таблици, които илюстрират в синтезиран вид получените резултати.

По темата на дисертацията са направени 5 публикации в научни издания в България и чужбина. Една от тях е в реферирано и *индексирано международно списание на английски език*, други две – в авторитетното българско научно

списание „Психологични изследвания“. Авторката има и две публикации в същото списание по теми извън дисертационния труд.

Дисертацията е апробирана и в Института „Г. Ф. Лайбниц“ в град Кьолн, Германия, където получи висока оценка.

Всичко това придава особена значимост на работата и я определя като пионерска и иновационна и представя Мария Караиванова като продуктивен млад учен, който активно участва в международния научен обмен.

Дисертационният труд е посветен на ценностите, отношението към себе си и нагласите към бъдещето на младите хора, изследвани в литературата като поколението "Милениум". Този термин се използва за родените между 1980 и 1999 година, които днес са в ранна зряла възраст. Темата е много актуална, тъй като става въпрос за хората, които в следващото десетилетие ще поемат ключовите роли в икономическия и политическия живот. Редица изследователи намират, че те са доста различни от предишните поколения в своите нагласи и поведение. Дисертацията прави първата стъпка към отговор на въпроса дали тези различия, документирани в научната литература в Съединените щати и в други страни на Европейския съюз, съществуват и при младите хора в България.

Дисертацията се състои от три основни глави. Първа глава включва подробен обзор на литературата и изследванията върху изучаваните конструкти: основните теории за индивидуалните ценности, връзките между индивидуалните ценности и самооценката и очаквания за бъдещето. Личи отлично познаване на литературата. Особено впечатление прави познаването на българската литература, която е доста по-слабо структурирана в бази данни и издирването на източниците изисква специални усилия от автора.

Осъществен е задълбочен критичен анализ на литературата по темата, конструктивната страна на който е издигането на хипотези за собствените изследвания на авторката. По този начин хипотезите са естествено интегрирани в обзора, като е представена изчерпателна аргументация защо се издигат и с какво новите изследвания ще допринесат за знанието по тези въпроси.

Хипотезите са обединени в разработен от авторката теоретичен модел на взаимовръзката между ценности, самооценка, нагласи към работата и очаквания за бъдещето при младите хора. Този модел е подложен на проверка чрез две емпирични изследвания.

Първото изследване е направено с полу-структурирани интервюта с 51 респонденти (втора глава). То проследява какви са основните виждания на младите хора, свързани с изучаваните теоретични конструкти. Анализът на данните е направен с концептуален клъстерен анализ.

Проведено е и емпирично изследване със структуриран въпросник на ценностните ориентации, самооценката и очакванията за бъдещето с 321 лица. Резултатите са подробно представени и обсъдени в трета глава. Направен е сравнителен анализ между респондентите от поколението "Милениум" и по-възрастното поколение, за да се проследи в каква посока се променя младото поколение. Както и самата дисертантка подчертава в работата си, окончателно заключение за характеристиките на поколението, което тя изследва, може с висока степен на убедителност да се направи след провеждане на същото изследване след години, за да се разграничат ясно ефектите на възрастта от тези на поколението. Тя осъществява необходимия първи етап и има ясна програма как трябва да се продължи изучаването на този толкова важен проблем.

Изборът на скали за изследването на конструктите в теоретичния модел е обоснован подробно и убедително. За конструктите, за които няма налични скали, Мария Караиванова разработва собствени на основата на изследването с качествени методи. Използваните скали показват високи психометрични показатели, включително и разработените от авторката. Приложените в обработката на данните статистически методи отговарят на поставените задачи, осъществени са прецизно и са подробно и внимателно анализирани. Отличителна черта на оформлението е подходящото онагледяване на резултатите от емпиричното изследване, което е от голямо значение за осмислянето на толкова многобройни преки и опосредствани релации между изследваните параметри.

Работата на Мария Караиванова се отличава с изключителна прецизност както в съдържателен, така и в методически план. Прави впечатление и изключителната логическа свързаност на текста. Дори за най-малките детайли са представени аргументи защо са включени и как са свързани с литературата. С това авторката умело вписва своите резултати в световните постижения.

Дисертацията е написана на отличен английски език, който е едновременно академичен в яснотата и прецизността на терминологията и приятен за четене, което прави работата достъпна и за по-широка аудитория. Българският език, на който е написан автореферът, има същите характеристики.

Авторефератът отразява адекватно и в синтезиран вид съдържанието на дисертационния труд. Мария Караиванова е положила допълнителни усилия за да направи дисертацията си, която е написана на английски език, достъпна и на български език, като е създала автореферат на български език значително по-обширен от обичайното.

Приносите на дисертационния труд, както са заявени в автореферата, изцяло съответстват на постигнатите резултати. Обхватът на теоретичния модел и неговата емпирична верификация напълно съответстват и дори надхвърлят изискванията за докторска дисертация, което предпоставя и високи очаквания към бъдещото развитие на докторантката като учен.

В резултат на направения анализ и установените значителни достойнства на работата, както и поради това, че дисертацията и авторефератът напълно съответстват на законовите изисквания, убедено смятам, че дисертантката Мария Николаева Караиванова заслужава да ѝ се даде образователната и научна степен „Доктор“ в научното направление „Психология“.

15 март 2016 г.

София

Подпис:

(проф. д.пс.н. Ирина Зиновиева)